

บทคัดย่อ

ปัจจุบันอ่าวบ้านดอนได้ประสบปัญหาหลายๆ ด้าน จนทำให้ทรัพยากรที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันในการประกอบอาชีพของหลายกลุ่มคน โครงการแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดขึ้นจากการรวมตัวของชุมชนที่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และต้องการจะใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา เพื่อตอบคำถามวิจัยว่า แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบของการจัดการทะเลชุมชนและเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน โดยชุมชนมีส่วนร่วมของชาวประมงชายฝั่งพื้นที่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ตำบลเขาถ่าน ควรเป็นอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบทะเลชุมชน และ (2) เพื่อหาแนวทางการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในป่าชายเลน มีการดำเนินกิจกรรมหลายๆ อย่างเพื่อให้การทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ตั้งแต่การประชุมชี้แจงโครงการ, ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน, ศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชน, ถอดบทเรียนการทำงานของกลุ่มที่ผ่านมา, เก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของสัตว์น้ำและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งระหว่างและหลังศึกษาวิจัย, ศึกษารวบรวมข้อมูลการทำประมงของชุมชนชายฝั่ง, ทำแนวเขตทะเลชุมชน, ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, สร้างองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน, การเฝ้าระวังการใช้เครื่องมือประมงทำลายล้าง และการนำเสนอผลงานวิจัยสู่ชุมชน

จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมาของทีมวิจัยจะเน้นการจัดการพื้นที่ 2 ส่วนด้วยกัน คือ พื้นที่ทะเลชุมชน และพื้นที่ป่าชายเลน โดยการจัดการแต่ละส่วนเป็นดังนี้

- 1) การจัดการพื้นที่ทะเลชุมชน โดยการใช้ไม้ไผ่ทาสีแถบธงชาติปักเป็นแนวเขต ประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่รับรู้ว่าเป็นพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพของประมงพื้นบ้าน ภายใต้กฎและกติกาเดียวกัน ควบคู่ไปกับการเฝ้าระวังพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎกติกาที่วางไว้ ผลที่เกิดขึ้น คือ แนวเขตทะเลชุมชนสามารถป้องกันการขยายตัวของพื้นที่ลอกหอยแครงเข้ามาในพื้นที่ชายฝั่งได้ และลดเครื่องมือทำลายล้างที่เข้ามาในพื้นที่ลงได้ ส่งผลให้พื้นที่เอื้อต่อการเข้ามาดำรงชีวิตของทรัพยากรสัตว์น้ำมากขึ้น ทำให้ชาวประมงชายฝั่งมีรายได้จากการประกอบอาชีพประมงในทะเลได้มากขึ้น
- 2) การจัดการพื้นที่ในป่าชายเลน ทีมวิจัยได้กันพื้นที่ในป่าชายเลนของชุมชนประมาณ 6 ไร่ เป็นเขตอนุรักษ์พิเศษ โดยใช้ดาข่ายกัน และติดป้ายบอก ไม่ให้ชุมชนเข้ามาจับสัตว์น้ำในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อให้เขตอนุรักษ์พิเศษเป็นแหล่งผลิตปูเปี้ยว และสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ ออกสู่บริเวณใกล้เคียง มีการปล่อยปูเปี้ยว และปลุกต๋นไม้ป่าชายเลนเสริม เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่ พบว่า พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งผลิตปูเปี้ยวและสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ ให้ขยายไปยังพื้นที่ใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้แรงหนุนจากภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ และโครงการวิจัยลักษณะเดียวกันที่มีอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงก็มีส่วนช่วยให้การทำงานในพื้นที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการทำงานพบว่านอกจาก

ทรัพยากรที่สมบูรณ์ขึ้นแล้ว ยังเกิดการพัฒนากิจกรรมขึ้นในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการจดบันทึก ความกล้าในการพูดคุยและนำเสนองาน มีการทำงานอย่างเป็นระบบขึ้น นอกจากนี้ยังมีความเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน และเกิดความรักความสามัคคีภายในกลุ่มที่เหนียวแน่นขึ้นกว่าเดิม

จะเห็นได้ว่า การทำวิจัยในครั้งนี้เริ่มต้นขึ้นจากปัญหาของชุมชน และชุมชนเป็นแกนหลักในการกำหนดว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร และเป็นแกนในการประสานภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม จนสามารถทำให้โครงการวิจัยบรรลุเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาก็ได้ ดังนั้น การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรต่อไปนั้น ชุมชนต้องเป็นแกนหลักในการจัดการ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อจะได้รับผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน และดูแลรักษาทรัพยากรให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป